

Jennestad Montessoriskole

FAGPLAN

Geografi, historie og samfunn, biologi og KRLE

2020/21

(basert på Norsk Montessoriforbund (2007): *Læreplan for Montessoriskolen – fag og arbeidsmåter gjennom 10 skoleår*)

Geografi:

Formål med faget:

Geografifaget i Montessoriskolen omhandler beskrivelser og forklaringer av fenomener på jordoverflaten, samt studiet av naturkreftene, og dermed også kjemi og fysikk. I likhet med øvrige kulturfag er det viktig at barnet læres til å se helheter og trekke sammenligninger. Metodikken tar utgangspunkt i prinsippet om at helheten skal presenteres før detaljene. Derfor er universet og jorden utgangspunktet for geografifaget. Som i andre fag, brukes observasjon og aktiviteter i nærmiljøet for å knytte kunnskap til et globalt perspektiv. Innlæring av begreper og definisjoner vektlegges. Man fokuserer også på verdensbildet gjennom tidene. Et økologisk bærekraftig grunnsyn er sentralt.

Målsettingene er:

- At eleven utvikler evnen til å se sammenhenger mellom geografi og menneskets liv på jorden gjennom tidene.
- At eleven utvikler forståelse for den gjensidige påvirkningen mellom menneske og miljø.
- At eleven utvikler evnen til å orientere seg i forhold til kart og nærmiljø.
- At eleven utvikler forståelse for sammenhengen mellom økonomi, økologi, geografi og menneskelig påvirkning.

Grunnleggende ferdigheter i faget:

Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene der de bidrar til utvikling av, og er en del av, fagkompetansen. I geografi forstås grunnleggende ferdigheter slik:

- Å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig i geografi innebærer å greie ut om steder og fakta; kunne presentere resultater av eget arbeid, reflektere over meningsinnhold, sammenligne, argumentere og drøfte, samt kunne samtale om egne og andres presentasjoner.
- Å kunne lese i geografi innebærer å kunne sette inn i, granske, tolke og reflektere over forskjellige typer tekster fra ulike medier og materiell, samt utøve kildekritikk.

- Å kunne regne i geografi innebærer å behandle og sammenligne tallmateriale om faglige temaer, og bruke, lage og tolke tabeller og grafiske fremstillinger, samt kunne anvende måleinstrumenter, måleenheter, målestokk og gjøre egne undersøkelser.
- Å kunne bruke digitale verktøy i geografi dreier seg om å benytte disse til utforskning, måling, visualisering, simulering, registrering, dokumentasjon og publisering ved forsøk og i feltarbeid, herunder visualisering via digitale animasjoner, simuleringer og spill, samt drøfting av naturfaglige problemstillinger og kildekritikk.

Historie og samfunn:

Formålet med faget

Ordet «historie» kommer fra gresk og betyr «lært». Menneskets historie er historien om hvordan menneskene har mestret sine omgivelser, blant annet ved å skape det som Maria Montessori kalte «supranatura», en menneskeskapt verden. Menneskene har forvandlet sine omgivelser og løsrevet seg fra naturen på en måte som gjør at de fleste mennesker er mer direkte avhengig av andre mennesker enn naturen for å overleve. Slik har det oppstått forskjellige kulturer opp igjennom tidene.

Montessori mente vi i størst mulig grad må bruke en antiheroisk tilnærming til historien, og slik bevisstgjøre barna på at alle er viktige aktører i verdenshistorien. Det fokuseres derfor på historier om dagligliv i tillegg til store historiske begivenheter. Gjennom historiefaget skal barnet få anledning til selv å utforske sin plass i det kosmiske helet.

Målsettingene er:

- At elevene utvikler forståelse for den gjensidige avhengigheten mellom alt i kosmos
- At eleven tilegner seg forståelsen for at mennesket gjennom tidene alltid har handlet ut fra de samme behov, men at måten de har gjort det på har preget de forskjellige kulturene
- At elevene utvikler kjærlighet og takknemlighet for alle dem som preger vårt daglige liv
- At elevene tilegner seg en forståelse for menneskets rolle som skaper og det ansvaret det fører med seg
- At elevene tilegner seg forståelse for ulike samfunnsstrukturer og deres utfordringer

Grunnleggende ferdigheter i faget

Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene der de bidrar til utvikling av, og er en del av, fagkompetansen. I historie og samfunn forstås grunnleggende ferdigheter slik:

- Å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig i historie og samfunn innebærer å fortelle om hendelser, steder og fakta i fortid og samtid, , bruke definisjoner, begrep og faguttrykk for å forklare årsak og virkning knyttet til samfunn og kultur, samt

- kunne presentere arbeid og samtale om egne og andres presentasjoner. Elevene skal kunne reflektere over meningsinnholdet i tekster, bilder, film og gjenstander, og kunne sammenligne, argumentere og drøfte.
- Å kunne lese i historie og samfunn innebærer å sette seg inn i, granske, tolke og reflektere over faglige tekster og skjønnlitteratur med stigende vanskelighetsgrad for å oppleve kontakt med andre tider, steder og mennesker. Elevene skal kunne behandle og bruke variert informasjon fra bilder, film, tegninger, grafer, tabeller, globus og kart, samt kunne lese og samle informasjon fra oppslagsverk, aviser og Internett og vurdere dette kritisk.
 - Å kunne regne i historie og samfunn innebærer å behandle og sammenligne tallmateriale om faglige tema, og å bruke, tolke og lage tabeller og grafiske fremstillinger, samt gjøre undersøkelser med telling, bruke målestokk på kart og regne med tid.
 - Å kunne bruke digitale verktøy i historie og samfunn innebærer å søke etter informasjon, utforske nettsted, utøve kildekritikk og nettvett og velge ut relevant informasjon om faglige temaer, samt utarbeide, presentere og publisere egne og felles multimediale produkter, kommunisere og samarbeide med elever fra andre skoler og land. Digitale ferdigheter vil også si å være orientert om personvern og opphavsrett, og kunne følge regler og normer for internettbasert kommunikasjon.

Biologi:

Formål med faget

Biologi i Montessoriskolen omfatter alt som handler om levende ting. Dette faget og de andre kulturfagene hjelper eleven til å forstå Maria Montessoris teori om den kosmiske planen. Studieturer og utendørsaktiviteter står sentralt i faget for å romme elevenes forskning. Læreren gir barna kunnskap og verktøy for videre forskning gjennom presentasjoner, demonstrasjoner, fortellinger, montessorimateriellet og eksempler i gruppen. Skolen ønsker å gi elevene innsikt i hvordan helheten blir påvirket av de mange delene naturen består av og deres funksjon i forhold til hverandre. Faget følger prinsippet med å presentere helheten før detaljene. Presentasjonene er også basert på menneskets behov for å sortere, systematisere og kategorisere. Målet er å skape orden i kunnskapene for å kunne lage struktur, system og sammenheng mellom elementer og emner.

Det historiske perspektivet skal alltid være tilstede. Det er lettere å forstå plantenes og dyrenes plass i livets utvikling hvis man får kunnskaper om under hvilke forhold de utviklet seg på jorden.

Når elevene utvikler forståelse for mangfoldet i naturen, kan denne erfaringen også videreføres til å utvikle forståelse og toleranse for menneskelig mangfold.

Målsettingene er:

- At eleven ser hvordan begreper sorteres, systematiseres og kategoriseres i biologifaget.
- At eleven bevarer og utvikler nysgjerrighet og forskertrang i forhold til alt levende.

- At eleven får kunnskap om konsekvenser av menneskelige handlinger i naturen.
- At eleven tilegner seg kunnskap om det fysiske mennesket, dyreriket, planteriket og mineralriket.
- At eleven utvikler evnen til helhetstenkning, takknemlighet og forståelse for mangfoldet i naturen.

Grunnleggende ferdigheter i faget

- o Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene der de bidrar til utvikling av, og er en del av, fagkompetansen. I biologi forstås grunnleggende ferdigheter slik:
 - Å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig i biologi innebærer å presentere opplevelser og observasjoner fra naturen. Skriftlige rapporter fra eksperimenter, feltarbeid, ekskursionsjoner og teknologiske utviklingsprosesser er sentrale. Å kunne formulere spørsmål og hypoteser og å bruke naturfaglige begreper og uttrykksformer inngår i dette. Å argumentere for egne vurderinger og gi konstruktive tilbakemeldinger er viktig.
 - Å kunne lese i biologi dreier seg om å samle informasjon, tolke og reflektere over innholdet i naturfaglige tekster, brosjyrer, aviser, bøker og Internett, herunder lesing av bruksanvisninger, oppskrifter, tabeller, ulike diagrammer og symboler.
 - Å kunne regne i biologi innebærer å bruke tall og beregninger for å registrere og utarbeide resultater fra egne målinger, lage tabeller og diagrammer, bruke og tolke formler og modeller fra virkeligheten samt bearbeide og tolke ulike typer data.
 - Å kunne bruke digitale verktøy i biologi dreier seg om å benytte disse til utforskning, måling, visualisering, simulering, registrering, dokumentasjon og publisering ved forsøk og i feltarbeid, herunder visualisering via digitale animasjoner, simuleringer og spill, samt drøfting av naturfaglige problemstillinger og kildekritikk.

KRLE:

Formål med faget

I Montessoriskolen studerer vi mennesker på bakgrunn av fundamentale behov. Mennesker har både fysiske og åndelige behov. Behovet for å undre seg over vårt eget opphav, over kreftene i naturen, over godt og ondt, er universelt. I forbindelse med studier av land, verdensdelar og folk vil derfor tro, religion og livssyn høre naturlig inn som et av emnene vi tar for oss.

Nøkkelspørsmålene kan beskrives slik:

- Hvem er vi?
- Hvorfor er vi her?
- Hvordan er vi like?

- Hvordan er vi forskjellige?
- Hvordan kan vi leve sammen?

Vi forteller elevene om urkreftene som mennesker er utstyrt med. Disse urkreftene skal hjelpe dem til å søke svar. Vi forteller elevene hvilke svar menneskene har kommet frem til i denne søken gjennom historien. Vi legger vekt på at etikk skal gjennomsyre hverdagen. Vi holder fast ved at hvert valg et individ gjør har konsekvenser, ikke bare for individet selv, men for alle i gruppen. Vi legger også vekt på at mennesker alltid har et valg og kan handle etisk.

Målsettingene er:

- At eleven tilegner seg forståelse for menneskets åndelige behov
- At eleven utvikler respekt for menneskers ulike måter å tilfredsstille åndelige behov på
- At eleven utvikler evnen til å overveie konsekvenser av handlinger med grunnlag i etikk og moral
- At eleven utvikler ulike strategier for konfliktløsning og er aktivt deltagende i å skape harmoni i grupperommet

Måned	Historie og samfunn KRLE Biologi Geografi	delmål 6. trinn	delmål 7. trinn	Kompetansemål etter 7. trinn
August	kunne plassere viktige hendelser i universets utvikling på en tidslinje forklare astronomiske fenomener (natt/dag, månefaser, nordlys)	plassere viktige begivenheter på tidslinje kjemiske stoffer solsystemet - planeter, elementer i universet hvorfor er det natt/dag?	plassere viktige begivenheter på tidslinje kjemiske stoffer enkle eksperimenter med kjemiske stoffer faseoverganger	1. plassere begivenheter på ulike tidslinjer (alle) 2. jobbe selvstendig med ulike tidslinjer og være i stand til å skape egne tidslinjer(alle) 3. utforske kilder, inkludert digitale verktøy, for å illustrere hvordan de kan og ulik informasjon om fortiden (alle)

	kunne forklare jordas oppbygging og hvordan naturkatastrofer inntreffer	Hva betyr de ulike månefasene? Hvordan beveger solen seg over himmelen? jordas oppbygning - platetektonikk		4. jobbe med ulike fremstillinger av historiske hendelser: drama, tidslinjer, fortellinger, sakprosa (alle) 5. arbeide med materiell og bruke egen lesing til å forske om astronomi og klodens tilblivelse. 6. vise til hvordan stoffer er bygget opp, og hvordan stoffer kan omdannes ved bruk av begrepene atomer og molekyler 7. beskrive sentrale egenskaper ved gasser, væsker og faste stoffer samt faseoverganger. 8. beskrive solsystemet vårt og naturvitenskapens teorier for hvordan jorda har blitt til 9. beskrive en modell for solsystemet og hvordan denne kan forklare observerte fenomener, inkludert dag og natt, månefaser og solas bevegelse over himmelen
September	Hvordan ble det liv på jorda? istiden Steinalder bronsealder jernalder mennesket i dag	forsøk: utforske faste, flytende stoffer landformasjoner - geologi Fjelldannelse - vulkaner og folding	jordas oppbygning sfærer klimasoner vegetasjonsbelter vindbelter lag en tidslinje som viser menneskets utvikling fra steinalder til i dag	1. vise til betydningen av klimasoner, vegetasjonsbelter, havstrømmer og vindbelter ved bruk av materiell og oppslagsverk. 2. fortelle om hovedtrekk ved samfunnsutviklingen i Norge fra steinalderen til samtiden 3. samtale om sentrale begreper innenfor menneskets åndelige behov, om tro og ritualer

	Kristendommens begynnelse kristendommen i Norge skapelsen bibelen	lag en tidslinje som viser menneskets utvikling fra steinalder til i dag starten på kristendommen hvordan spredte kristendommen seg til Norge (sentrale hendelser og personer i Norge frem til reformasjonen)? Lag en tidslinje som beskriver religionshistorien Skapelsesberetningen Hva med språk og kultur. Hvilke fortellinger var sentrale i det nye testamentet?	Hva skjedde i Jerusalem? starten på kristendommen hvordan spredte kristendommen seg til Norge (sentrale hendelser og personer i Norge frem til reformasjonen)? Lag en tidslinje som beskriver religionshistorien plasser tekst og bilder om religionshistorie i verden på en tidslinje	4. plassere tekst og bilder om religionshistorie i Norge på en tidslinje 5. fortelle om sentrale hendelser og personer i kristendommens historie i Norge fram til reformasjonen 6. jobbe selvstendig med kortmateriellet som finnes om kristendommens tro og praksis 7. forklare Bibelens struktur, finne fram i bibelske tekster og reflektere over forholdet mellom Bibelen og språk/ kultur 8. gjøre rede for sentrale fortellinger fra Det gamle testamente fra fedrehistorien til profetene 9. gjøre rede for sentrale fortellinger fra Det nye testamentet; fra Jesus til Paulus 10. samtale om innholdet i de ti bud, Fadervår, den apostoliske trosbekjennelse og noen sanger og salmetekster 11. forklare kristen tidsregning og kirkeårets gang, beskrive kristne høytider og sentrale ritualer 12. gjøre rede for encellede dyr og planters betydning for livet på jordkloden 13. gjenkjenne spor etter istiden på hjemstedet og forklare hvilken

				betydning istiden hadde å si for landskap et, også i resten av landet 14. jobbe selvstendig med historiske kart

Oktober	menneskets fundamentale behov verdensdeler Landet vi bor i Fylke og kommune samfunn demokrati de nordiske landene FN-dagen barn på flukt unicef	Hvordan ser Europa ut? Tegn på elver, fjell, hav, sjøer, bukter. Dra på en reise i Europa. Presenter den digitalt. Hvordan samarbeider Norge internasjonalt? FN, EØS, EU. norges fylker og kommuner hva er demokrati? Hva er et samfunn? barn på flukt Hva er en flyktning? Hvorfor flykter noen fra landet sitt? Gjør rede for ulike hovetrekke ved samisk samfunn i dag, samt kultur og levevilkår	kjenne til verdens deler vite hva halvøy, stred og kanaler, kunne noen navn og plasseringer på et verdenskart Hvordan påvirker geografi menneskets levevilkår? Sammenlign levevilkår i to veldig ulike land. F.eks Tibet vs. Frankrike Hva er en flyktning? Hvorfor flykter noen fra landet sitt? Hva er et samfunn? hvordan kan man inkludere andre i samfunnet man lever i, og hvordan kan man bidra aktivt for å gjøre at alle mennesker i samfunnet får bedre liv? gjør rede for hovedtrekk i den historiske sammenhengen mellom de nordiske landene	1. forklare noen av forskjellene mellom å leve i et demokrati og et samfunn uten demokrati 2. samtale om hvorfor noen flykter fra landet sitt og drøfte hvordan det kan være å komme til et land som flyktning 3. gjøre rede for hva slags nasjonale minoriteter som finnes i Norge og deres levevilkår 4. jobbe selvstendig med tidslinjer om Norges historie og lage egne forskningsprosjekter eller andre prosjekter ut fra tidslinjene 5. fortelle om hovedtrekk ved lokalhistorien sett i sammenheng med Norges tidslinje 6. gjøre rede for hva et samfunn er, og hvorfor mennesker søker sammen i et samfunn 7. samtale om hva vi mener med identitet og kultur, kjenne til kulturelle symboler og lage en visuell presentasjon av dem 8. anvende fellesskapets begreper for å inkludere samfunnet utenfor skolen, og bidra aktivt for å forbedre livet til andre mennesker 9. gå ut i lokalmiljøet og ta hensyn til regler, normer og

				forventninger som besøksstedet setter 10. bruke historiespørsmål som et utgangspunkt for forskningsprosjekter om ulike kulturer11. arbeide selvstendig med fysisk kartgeografi: elver, fjell, hav, sjøer, bukter, kapp, øyer,12. halvøy, streder og kanaler, for å kunne gjøre rede for sammenhengen mellom geografi og menneskets levekår i utvalgte strøk13. gjøre inngående selvstendige studier av geografi i Norge, Norden og Europa14. jobbe selvstendig med kart og lese materiell om alle verdensdelene

November	ulike sivilisasjoner, store oppdagelser hvordan man lever i ulike land gjensidig avhengighet, globus, flagg, kart klokke/tidssoner næringspyramiden, miljøvern, økosystem bruke kildesortering og samtale om hvorfor vi sorterer søppel.	næringskjeden vår økosystem Hvordan henger et økosystem sammen? Og hva beskriver et typisk kretsløp i naturen? Forklar hvordan vi bruker ressurser fra andre land. Velg deg ett biotop og beskriv hvor det er og hva som lever der. Hvilke store sivilisasjoner har vi hatt	forklar sammenheng mellom naturressurser, næringer, bosted og levestett. Hvordan kan produksjon og forbruk forurense vann, jord og luft? Hvordan kan vi mennesker forhindre at store miljøkatastrofer skjer? Hvordan lager man god kompost? forklar sammenheng mellom naturressurser, næringer, bosted og levestett i et selvvalgt land Hvilke store sivilisasjoner har vi hatt Hvordan har denne sivilisasjonen påvirket den verden vi lever i i dag?	1. observere og beskrive biotoper i nærmiljøet 2. gjøre rede for næringskjeder og næringspyramider 3. forske på ulike økosystemer og kretsløp i naturen 4. forklare hvordan produksjon og forbruk kan ødelegge økosystemer og forurense jord, vann og luft, og drøfte hvordan dette kan forhindres og balansen gjenopprettes 5. forklare hvordan vi bruker ressurser fra andre land 6. fortelle om hovedtrekk ved de store verdenssivilisasjoner, deres opphav og bidrag
Desember	kosthold og helse, næringspyramiden, miljøvern, økosystem, kroppen vår, forurensning Skapelsesberetning andre religioner	kroppens behov for næringsstoffer ulike aspekter ved menneskers helse kropp og pubertet tidslinje over grunnleggende behov: klær, mat, husly,	kjønnsidentitet og seksuell orientering helseskader ved bruk av ulike rusmidler beskriv menneskers fundamentale beho	1. bruke fundamentale behov som et utgangspunkt til å gjøre intervjuer med eldre mennesker og/eller mennesker fra ulike kulturer. 2. beskrive de viktigste organene i menneskekroppen og deres funksjoner

	helger/merkedager, tidslinje før/etter Kristus	transport osv. Hvordan dekkes de grunnleggende behovene i Norge? Er de grunnleggende behovene annerledes i et annet land? hvilke fortellinger er sentrale i hinduismen? hvordan er en buddhistisk høytidskalender bygget opp, gi en kort beskrivelse av ulike buddhistiske høytiider og sentrale ritualer. Hvilke fortellinger er sentrale i jødedommen? Hvilke fortellinger er sentrale i Islam?	ta utgangspunkt i disse fundamentale behovene og gjennomfør et intervju med eldre mennesker, eller mennesker fra en annen kultur Sammenligne Hinduisme og Buddhisme, Jødedom og Islam. hinduistisk livstolkning og etikk med vekt på noen guder og gudinner, menneskesyn, aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster Samtale om buddhisme, buddhistisk livstolkning og etikk med vekt på Buddha, syn på tilværelsen, menneskesyn, læren, ordenssamfunnet, aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster	3. beskrive skjelettet og muskler og gjøre greie for hvordan kroppen kan bevege seg 4. samtale om ulike aspekter ved menneskers helse 5. samle informasjon og samtale om helseskader som kan oppstå i forbindelse med bruk av rusmidler 6. gjennomføre eksperimenter med lyd, støy og hørsel, og beskrive hvordan vi kan skjerme oss mot uønsket lyd. 7. gjøre rede for næringskjeder og næringspyramider 8. jobbe selvstendig med materialet om antikkens guder og norrøne guder. 9. gjøre rede for kirkesamfunn som er representert i lokalmiljøet og distriktet 10. jobbe selvstendig med annen religionshistoriemateriell som finnes i grupperommet Jødedom 1. jobbe selvstendig med kortmaterialet som finnes om jødedommens tro og praksis 2. forklare hva Tanak, Tora og Talmud er og samtale om sentrale jødiske fortellinger 3. samtale om jødedom, jødisk livstolkning og etikk med vekt på gudsbilde, menneskesyn,

				aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster 4. forklare jødisk kalender/ tidsregning, beskrive jødiske høytider og sentrale ritualer 5. beskrive synagogen og tempelet og reflektere over deres betydning og bruk, og bruke digitale verktøy for å søke informasjon og lage presentasjoner 6. presentere ulike uttrykk fra kunst og musikk knyttet til jødedommen. Islam 7. jobbe selvstendig med kortmateriellet som finnes om islams tro og praksis 8. forklare hva Koranen og hadith er og samtale om sentrale islamske fortellinger 9. samtale om islam, islamsk livstolkning og etikk med vekt på gudsbilde, menneskesyn, 10. aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster 11. forklare islamsk tidsregning/ kalender, beskrive islamske høytider og sentrale ritualer 12. beskrive moskeen og reflektere over dens betydning og bruk, og bruke digitale verktøy for å søke informasjon og lage presentasjoner

			13. presentere ulike uttrykk fra kunst og musikk knyttet til islam. Hinduisme 14. jobbe selvstendig med kortmateriellet som finnes om hinduismens tro og praksis 15. samtale om sentrale fortellinger i hinduismen 16. samtale om hinduisme, hinduistisk livstolkning og etikk med vekt på noen guder og 17. gudinner, menneskesyn, aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster 18. forklare hinduistisk høytidskalender, beskrive hinduistiske høytider og sentrale ritualer 19. beskrive tempelet og reflektere over dets betydning og bruk, og bruke digitale verktøy for å søke informasjon og lage presentasjoner 20. presentere ulike uttrykk fra kunst og musikk knyttet til hinduismen. Buddhisme 21. jobbe selvstendig med kortmateriellet som finnes om buddhismens tro og praksis 22. samtale om sentrale fortellinger i buddhismen

				23. samtale om buddhisme, buddhistisk livstolkning og etikk med vekt på Buddha, syn på 24. tilværelsen, menneskesyn, læren, ordenssamfunnet, aktuelle etiske utfordringer og utvalgte tekster 25. forklare en buddhistisk høytidskalender, beskrive buddhistiske høytider og sentrale ritualer 26. beskrive tempelet og klosteret og reflektere over deres betydning og bruk, og bruke digitale verktøy for å søke informasjon og lage presentasjoner 27. presentere ulike uttrykk fra kunst og musikk knyttet til buddhismen
Januar	middelalderen renessansen opplysningstiden opdagelsen av andre kulturer	plassere middelalder, renessanse og opplysningstid på en tidslinje kjenne til viktige oppdagelser i minst en av disse epokene Kjenne til flere oppdagelsesreisende, og litt om hva de gjorde med landet de kom til	plassere middelalder, renessanse og opplysningstid på en tidslinje kjenne til viktige personer og hendelser i minst en av disse epokene Kjenne til flere oppdagelsesreisende, og litt om hva de gjorde med landet de kom til anvend et historisk kart, hvordan ble europeerne mottatt av de ulike kulturene	1. beskrive hovedtrekkene ved middelalderen, renessansen og frem til nåtid 2. skape fortellinger eller dramatiske forestillinger om mennesker i fortiden og bruke dem til å vise hvordan mennesker tenker og handler ut fra det fysiske miljøet og samfunnet de lever i 3. anvende historiske kart og fremstille oppdagelsesreiser som europeerne gjorde og hvordan de ulike kulturene opplevde møtet

Februar	samfunn - en del av et fellesskap konflikter i /mellom land	identitet, fellesskap, politikk, kart og grenser, integrering av flyktninger, bærekraft hvilke regler bør finnes i et fellesskap, og hvordan bør disse dannes? Hva vil det si å sette andre sine behov foran andre sine? Hva er medbestemmelsesrett? Planlegg en utflukt for klassen, hvilke regler må man forholde seg til på en slik utflukt? Hvem skal bestemme reglene?	bruk/misbruk av tobakk og ulike rusmidler, eller seksuell orientering i tilknytning til kjærlighet, samliv og familie hvilke regler bør finnes i et fellesskap, og hvordan bør disse dannes? Hva vil det si å sette andre sine behov foran andre sine? Hva er medbestemmelsesrett?	1. gjøre rede for hva et samfunn er, og hvorfor mennesker søker sammen i et samfunn 2. samtale om hva vi mener med identitet og kultur, kjenne til kulturelle symboler og lage en visuell presentasjon av dem 3. gjøre rede for de ulike fellesskapene som de er medlem av, hva disse fellesskapene betyr for dem, og hva slags bidrag og plikter de har overfor fellesskapet 4. velge et tema i samfunnskunnskap, forme spørsmål og bruke ulike kilder til å belyse det 5. diskutere hvordan kjønnsroller har forandret seg med tiden og hvordan jenter og gutter kan finne gode samarbeidsformer og arbeidsfordeling 6. finne ulike samarbeidsformer mellom elevene i gruppen 7. bidra aktivt til fredelig konfliktløsning, megling og konsensusbygging 8. delta som medvirkende i avgjørelser som har med gruppens og skolens fellesskap å gjøre, og forstå ansvaret knyttet til retten til medbestemmelse. 9. anvende en nyansert form for rettferdighet og vise evne til å

				sette sine egne behov til side til fordel for fellesskapet eller noen som er svakere 10. organisere utflukter med god oversikt over læringsmål, rammer og plikter 11. følge regler for personvern når man bruker internett 12. forklare hvordan informasjon fra massemedier og kommersielle påvirkninger kan påvirke forbrukere 13. drøfte samfunnsspørsmål omkring bruk og misbruk av tobakk og ulike rusmidler 14. samtale om variasjon i seksuell orientering i tilknytning til kjærlighet samliv og familie
Mars	dyrs fundamentale behov kategorisering av dyr- amfibier, pattedyr osv... vær og klima biotoper tallenes historie skrivekunstens historie	Bli kjent med de vanligste biotopene Lag et kart over en verdensdel. Skriv på målestokk og marker ulike biotoper på verdensdelen klassifiseringsmateriell - gjør rede for hoveddyrerikene dyrecellen lage en tallinje som viser tallenes historie	Bli kjent med de vanligste biotopene gjøre rede for hoveddyrerikene og klassifisere grupper og undergrupper ved hjelp av materiell dyrecellen lage en tallinje som viser tallenes historie lage en tallinje som viser skrivekunstens historie	1. beskrive noen ulike dyrs og planters tilpasning til årstidene. 2. identifisere vanlige dyr i Norge 3. beskrive kjennetegn ved virveldyr og forklare funksjonen til de viktigste organene 4. gjennomføre forskning og større prosjekter om virveldyr og virvelløse dyr 5. gjøre rede for hoveddyrerikene og klassifisere grupper og undergrupper ved hjelp av materiell

	menneskets forhold til og utnyttelse av natur og miljø	lage en tallinje som viser skrivekunstens historie oppdagelsen av trykkekunsten.	Pytagoras	6. fortelle om hvordan dyrearter brukes i ulike tradisjoner, blant annet den samiske. 7. gjøre rede for begreper som sfærer, vær og klima, forvitring og erosjon 8. gjøre rede for forskjellige landskapstyper som regnskog, sletter og ørken, og forklare hvordan mennesket har tilpasset seg disse 9. innhente og systematisere data om vær, skyer, temperatur og nedbør, og presentere resultatene med og uten digitale verktøy. 10. plassere begivenheter på ulike tidslinjer 11. fortelle om hovedtrekk ved de store verdenssivilisasjoner, deres opphav og bidrag 12. presentere historiske hendelser gjennom å lage to fortellinger om samme hendelse, sett fra ulike synspunkter 13. jobbe selvstendig med ulike tidslinjer og være i stand til å skape egne tidslinjer
April	filosofi og etikk	Hva er filosofi og etikk? filosofiske og etiske spørsmål	mennesket med religion som fundamentalt behov	Etikk og moral 1. forklare hva filosofi og etikk er 2. fortelle om Platon og Aristoteles og diskutere noen av deres ideer

		tikk i religion - hvordan kan filosofi, religion og livssyn være grunnlaget for etisk tenkning og hvilke moralske forbilder har vi fra fortid/nåtid? Etniske minoriteter i Norge med fokus på samer. Hvordan kan man drive antirasistisk arbeid, hva bunner det ofte i? Hva er egentlig rasisme? menneskerettigheter	Hvilke tanker og ideer kjennetegnet Platon og Aristoteles? hva er etiske dilemmaer? Hvilke etniske minoriteter finnes i samfunnet vårt? (eksempler), hvilke holdninger er knyttet til dette flerkulturelle samfunnet? Hvordan kan man drive antirasistisk arbeid, hva bunner det ofte i? Hva er egentlig rasisme? menneskerettigheter	3. samtale om aktuelle filosofiske og etiske spørsmål og diskutere utfordringer knyttet til 4. temaene fattig og rik, krig og fred, natur og miljø, digitale verktøy og samfunn 5. samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene 6. drøfte noen verdspørsmål som den samiske urbefolkningen er opptatt av i vår tid 7. samtale om etniske minoriteter i Norge og reflektere over holdninger knyttet til det 8. flerkulturelle samfunnet 9. samtale om filosofi, religion og livssyn som grunnlag for etisk tenkning og kunne drøfte noen moralske forbilder fra fortid og nåtid 10. diskutere rasisme og hvordan antirasistisk arbeid kan forebygge rasisme 11. forklare viktige deler av FNs verdenserklæring om menneskerettigheter og samtale om betydningen av dem 12. diskutere og drøfte problemstillinger i gruppens

				felleskap med respekt for ulike synspunkter 13. aktivt motarbeide mobbing i skolen 14. oppføre seg etisk til enhver tid. 15. samtale om kristendom, kristen livstolkning og etikk med vekt på gudsbildet, menneskesyn, aktuelle etiske utfordringer og utvalgte kristne tekster
Mai	planters fundamentale behov vær og klima	Klassifiseringsmateriell rot, stengel, bladet og blomsten plantecelle Hvordan er ulike plante- og sopparter forbundet med ulike tradisjoner? Blant annet den samiske. Hvordan har mennesket brukt overføring av bevegelse til å utnytte energi i vind og vann? Kan dette få noen konsekvenser for miljøet globalt/lokalt? I så fall - hvordan?	Klassifiseringsmateriell rot, stengel, bladet og blomsten plantecelle Fotosyntese , karbonsyklus Forklar begrepene sfære, vær og klima. Start registrering av nedbør Hvordan har menneskene gjennom tidene brukt fornybare kilder. Hvilke konsekvenser har dette for miljøet globalt og lokalt?	1. beskrive noen ulike dyrs og planters tilpasning til årstidene. 2. identifisere vanlige planter i Norge 3. forklare funksjonene til de ulike plantedelene 4. undersøke og beskrive faktorer som påvirker frøspiring og vekst hos planter 5. beskrive kjennetegn til et utvalg av plante- og sopparter og klassifisere noen planter med klassifiseringsmateriell 6. fortelle om hvordan noen plante- og sopparter er forbundet med ulike tradisjoner, blant annet den samiske. 7. gjøre rede for begreper som sfærer, vær og klima, forvitring og erosjon 8. innhente og systematisere data om vær, skyer, temperatur og nedbør, og presentere

				resultatene med og uten digitale verktøy. 9. gjøre rede for hvordan man gjennom tidene har brukt overføring av bevegelse til å utnytte energi i vind og vann. 10. lage egne kart av ulike typer, bruke målestokk og symboler 11. gjøre rede for bruk av energikilder før og nå, og beskrive konsekvensene for miljøet globalt og lokalt 12. samtale om hvordan menneskene gjennom tidene har brukt fornybare energikilder.
Juni	vær og elektrisitet Energiprojekt Grønt flagg lage vannsamler - måle regn	Energitjenester, energibærere. Elevene skal kunne se temaene energi nasjonalt og globalt og lære om klimaendringer. Redusere energiforbruket med 10% sammenlignet med året før. Elevene skal kunne bruke kunnskapen om energi for å spare energi hjemme.	vannkraft elektromagnetiske felt på jorda gjennomføre eksperimenter med magnetisme og elektrisitet, beskrive og forklare resultatene planlegge bygge og teste mekaniske leker, og beskrive ulike bevegelser og prinsipper for mekaniske overføringer planlegge, bygge og teste enkle produkter som bruker elektrisk energi, forklare virkemåte og beskrive	1. gjøre rede for hvordan man gjennom tidene har brukt overføring av bevegelse til å utnytte energi i vind og vann. 2. lage egne kart av ulike typer, bruke målestokk og symboler 3. gjøre rede for bruk av energikilder før og nå, og beskrive konsekvensene for miljøet globalt og lokalt 4. samtale om hvordan menneskene gjennom tidene har brukt fornybare energikilder. 5. gjennomføre eksperimenter med magnetisme og elektrisitet, beskrive og forklare resultatene

			prosessen fra ide til ferdig produkt	6. planlegge, bygge og teste mekaniske leker, beskrive ulike bevegelser og prinsipper for7. mekaniske overføringer8. planlegge, bygge og teste enkle produkter som bruker elektrisk energi, forklare virkemåte og beskrive prosessen fra idé til ferdig produkt